

390. DOMPELEN, DOPEN.

Dompelen duidt aan, dat het voorwerp geheel onder een vloeistof wordt gehouden.

Dopen duidt aan, dat het slechts even in een vloeistof wordt gestoken.

Het ijzer werd gedompeld in een bad van zoutzuur. Onder een luid gejuich dompelde het schip zijn steven diep in het water.

Hij doopte de vingers in het water. Deze beschuit is te hard, doop ze in de melk.

391. DODE, LIJK.

Stoffelijk overschot.

Dode doet meer denken aan de persoon, zoals hij was vóór het overlijden, zoals wij hem gekend hebben.

Lijk doet uitsluitend denken aan het ontzield stoffelijk omhulsel.

Kon de dode nog eens opzien! Hij was zo bleek als een dode. Jezus wekte de doden op.

Het lijk staat nog boven aarde. Een lijk ter aarde bestellen. Het slagveld lag bezaaid met lijken.

392. DOODSLAG, MANSLAG, MOORD.

Het benemen van iemands leven.

Doodslag is het algemene woord, hoewel het minst gebruikelijke; het is elke slag, die de dood van iemand ten gevolge heeft.

Manslag is meestal een onvrijwillige doodslag; het wordt ook gezegd van moord in ruimer opvatting.

Moord is de daad van heimelijk, verraderlijk, met voorbedachten rade iemand om het leven te brengen; als rechtstert staat het vaak in tegenstelling met doodslag.

Om het lijk te bewaren, totdat het bij het proces over de doodslag had gediend. Hij die opzettelijk een ander van het leven berooft, wordt, als schuldig aan doodslag, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren. (Wetb. v. Strafr.)

De manslag begaan door Milo aan Clodius. Die haar zoon door manslag en vergift in top van 't rijk verhieft.

Elke doodslag begaan met voorbedachten rade is moord. (Wetb. v. Strafr.) Over de toedracht van de moord (van Willem de Zwijger) staan ons twee met het feit gelijktijdige verhalen ten dienste. Verhalen vol van moord en doodslag.

393. DOORBOREN, DOORSTEKEN.

Een scherp werktuig door een voorwerp steken.

Doorboren, dat eigenlijk betekent gelijk een boor gaan door, geschiedt langzamer en veroorzaakt dus meer pijn dan doorsteken. Vandaar dat men in figuurlijke zin ook doorboren gebruikt om een grote smart aan te duiden.

Doorsteken betekent door steken een opening maken in iets, met het ene einde van een werktuig, waarvan men het andere einde vasthoudt; b. v. een aansnorrende pijl doorhoort, maar doorsteekt niet.

Het doorboren van metaal met behulp van de doorslag of drevél. Ik zou naar ons dorp komen om hem met mijn sabel te doorboren. (STREUVELS) Leonora kon deze taal niet aanhoren, elk woord doorboorde haar hart. Hij sloeg de blikken treurig neer, zijn ziel van spijt doorboord.

Om, door het openzetten van de sluizen en het doorsteken van de dijken, de grote inundatie van het land te bewerkstelligen.

394. DOORGAANS, GEWOONLIJK, MEESTAL.

Doorgaans betekent: in de regel, over het algemeen.

Gewoonlijk, gelijk men veelal of meestal ziet gebeuren, wijst op een gewoonte van de mensen.

Meestal, in de meeste gevallen, bijna altijd, geeft te kennen dat er zelden van de gewoonte wordt afgeweken.

De tafeltjes voor de deur bleven doorgaans onbezet. Het woord ras, zoals het doorgaans gebruikt wordt in Vlaamse redevoeringen. (VERMEYLEN)

Met die lach, welke alle vreemde klederdracht bij onze landgenoten gewoonlijk verwekt. In de zin waarin wij het gewoonlijk verstaan, is Leiden niet belegerd.

Meestal is onze opvoeding het werk van gewoonte, niet van rijp beraad en ernstig nadenken. Vroomheid is wel meestal verbonden met een bepaald geloof, maar is niet dat geloof zelf.

395. DOORSCHIJNEND, DOORZICHTIG.

Doorschijnend is datgene wat licht doorlaat, zonder dat men een voorwerp dat erachter geplaatst is, goed kan onderscheiden.

Doorzichtig is zo, dat men er een daarachter geplaatst voorwerp kan zien. Wat doorzichtig is, is tevens doorschijnend. Gewoon glas is doorzichtig en doorschijnend, matglas en porselein zijn doorschijnend.

Een klare stroom, diep en doorschijnend, die ook de voorwerpen op de bodem doet onderscheiden.

Die wijnglazen en roemers moeten nog even doorzichtig en glimmend zijn, als toen zij pas geschilderd werden.

396. DOORZETTEN, DOORDRIJVEN.

Ondanks tegenkanting iets tot stand brengen of een mening ingang doen vinden.

Doorzetten drukt vooral uit het bewerken dat een zaak tot stand komt of ten uitvoer gelegd wordt door inspanning of volharding ondanks tegenkanting of onverschilligheid van anderen.

Doordrijven heeft een minder gunstige betekenis, daar het te kennen geeft, dat men zijn doel tracht te bereiken, niet door overreding, maar alleen door gestadige drang, door vasthoudendheid en wilskracht.

Wij hebben het doorgezet en het is ons gelukt. De Keizer had het besluit genomen de grootte maatregel door te zetten.

De klachten bewezen duidelijk, dat Floris een eigen, en wel een onbuigzame wil had, en die met klem wist door te drijven. Bij stedelijke besturen en maatschappijen, bij ministers en bisschoppen had hij aangedrongen om de nieuwe spelling door te drijven.

397. DOP, BOLSTER.

Dop is de schaal waarin iets vervat is.

Bolster is de buitenste bast of schil, die de harde kern omsluit van sommige nootvruchten.

Deze noot, hard van dop en bitter van bolster. Zij eet de kern (van de hazelnoten), en gooit de doppen naar mijn hoofd. Beter een half ei dan een lege dop.

Soms viel een zware druppel uit de noteboom in de afgeslagen takjes en de gearsten bolsters neder.

Synoniemen

VOORBERICHT

Synoniemen zijn niet alleen gelijkbetekenende woorden, die elkaar volkomen dekken en dan ook in alle omstandigheden onverschillig kunnen gebruikt worden, maar vooral zinverwante woorden, d. w. z. woorden die veel overeenkomst hebben in de betekenis, die ook wel een hoofdbegrip met elkander gemeen hebben, maar die zich toch door een grotere of kleinere wijziging der betekenis onderscheiden, zodat men niet het ene woord voor het andere kan gebruiken.

Slechts zelden drukken twee woorden volkomen dezelfde gedachte uit en men zal dus begrijpen, dat de kennis van de synoniemen een belangrijk onderdeel vormt van de taalstudie, met het oog op het juist en van pas gebruiken van de woorden.

Nochtans zijn in onze taal slechts weinig werken hierover verschenen. De belangrijkste uitgaven op dit gebied waren het thans verouderde « Woordenboek der Nederlandsche Synoniemen » door Weiland en Landré ('s Gravenhage, 1821) en het « Handwoordenboek van Nederlandsche synoniemen » door J. Hendriks (Tiel, 1883), dat beknopt maar duidelijk een groot aantal synoniemen behandelt.

Bij de samenstelling van dit werk hebben wij dit laatste dan ook vaak geraadpleegd, evenals het groot Nederlands Woordenboek door de Vries en te Winkel, dat de juiste betekenis der woorden in al hun schakeringen weergeeft.

Wij zijn er ons wel van bewust, dat een werk als dit onvolledig en onvolmaakt is, maar hopen toch eenmaal de volledigheid te benaderen. Daarom doen wij een beroep op de gebruikers van dit werk, om ons hun opmerkingen te willen medelen, opdat in een latere druk eventuele aanvullingen en verbeteringen kunnen opgenomen worden.

J. CAUBERGHE

nederlandse taalschat

NEDERLANDSE TAALSCHAT

SPREEKWOORDEN
SPREEKWIJZEN
SYNONIEMEN
CITATEN

BREPOLS

BREPOLS

